

ERIK LUNDBERG

Ett helt annorlunda synsätt

Visst blev 70-talet en kris för keynesianismen, men början av 80-talet uppfattar jag som en kris för monetarismen, skriver Erik Lundberg i sin replik till Lars Jonung.

Lars Jonung har tagit upp centrala frågeställningar i anknytning till min bok. Jag är tacksam för att han gjort det på ett så uppriktigt, fränt och ibland missvisande sätt att vår konfrontation i synsätt kan bli klarlagd. Det är väl en naturlig arbetsfördelning mellan oss att jag betonar vad jag uppfattar som de positiva poängerna i mitt arbete, medan Jonung i huvudsak koncentrerar sig på vad han ser som försummelse, missförstånd och misstag.

Bristen på generell teori

Jag har i *Kriser förr och nu* tagit som min uppgift att redovisa ett rikt statistiskt tidsseriematerial, som belyser förlopp och djup av tidigare ekonomiska kriser, och samtidigt redovisa den förda stabiliseringspolitikens mål och medel. Tolkningen av ekonomisk-politiska insatser har till en del skett mot bakgrunden av då gällande föreställningar (teorier) om sammanhangen. Men jag har också försökt analysera den faktiska utvecklingen med stöd av vad jag ansett vara mer adekvat teori.

Mitt försvar för denna, enligt Jonung, allför enkla "impressionistiska" uppläggning är att även yngre ekono-

mer och andra läsare behöver upplysning om den "faktiska ekonomiska verkligheten" i tidigare konjunkturskedan, att det är väsentligt att känna till de statistiska förloppen och den historiskt betingade ekonomiska politik som fördes. I själva presentationen av utvecklingen, urval av statistik och i kommentarerna ingår givetvis föreställningar om strategiska sammanhang, som utmanar till teoretiska preciseringar. Men jag har själv aldrig gillat (undantaget är min avhandling av 1937) den gängse uppläggningsen bland mer utvecklade ekonomer, nämligen att utgå från ett teoretiskt system resp en sofistikerad modell och sedan testa den mot den statistiska verkligheten. Då blir gärna själva modellen huvudintresset, medan verkligheten bara kommer med på ett hörn för testning. Min avsikt har sålunda aldrig varit att i detta arbete verifiera eller falsifiera teorier.

Min metod att låta den ekonomiska verkligheten tala först och sedan söka rimliga hypoteser för att förstå sammanhangen tilltalar inte Jonung. Men visst har Jonung rätt i att mer av systematik i hypotesbildningen hade varit önskvärt och framför allt empirisk, ekonometrisk testning på olika punkter. Man får betrakta mina "empiriska" hypoteser som en "Aufforderung zum Tanz" för ekonometrisk hypotesprövning. Däremot tror jag inte ett ögonblick på införandet av "en gemensam teoriram" för alla krisperioder som grund för analysen.

Jonung exemplifierar sin kritik av min brist på metod med utgångspunkt från min tes att rörligheten hos priser och löner och flexibiliteten på arbetsmarknaden var väsentligt större på 20- och 30-talen än på 70-talet. Visst vore systematisk testning högst önskvärd men svår; jag visar ju bara hur mycket snabbare och lättare priser och löner syntes reagera särskilt under den första

ERIK LUNDBERG är professor emeritus vid Handelshögskolan i Stockholm. Han har sedan starten varit medlem i SNS Konjunkturråd.

krisen i början på 20-talet än senare. Preciserade elasticitetsmått (med hänsyn till volymförändringar) kunde ha framräknats (som inom en del av den litteratur som Jonung anför). Men man kunde med större rätt kritisera mig för brist på *institutionell analys*, en analys som kunde leda till ökad förståelse av samhällsekonomin strukturförändringar under denna 60-årsperiod. Nu anför jag bara exempel på en rad sådana förändringar — organisationsgrad bland löntagare och företag, offentliga sektorns tillväxt, incitamentstrukturens förfall m m. Låt en hänsynslös ekonometriker pröva skillnader i löne-prisflexibilitet för dessa olika perioder och fastställa deras effekter på det ekonomiska systemets stabilitetsegenskaper!

Fel om köpkraftsparitets-teorin

Det är från dessa synpunkter både förvånande och ledsamt att Jonung så grovt (illasinnat eller utslag av ljuslundensisk humor?) misstolkar mig på ett centralt område, "köpkraftsparitets"-analysen — faktiskt en röd tråd i tolkningen av samtliga konjunkturförlopp. Jag vet att det inte är vanligt att ekonometriker varnar för dålig statistik, i synnerhet inte när analysen stämmer. Både teorin och den bakomliggande statistiken för studier av köpkraftspariteter och reala växelkurser bör föras med många kraftiga reservationer och det gör jag. Men ändå anser jag att utslagen (och det framgår tydligt i boken) — avvikelserna från köpkraftsparitet — är så stora att resultaten bör uppfattas som signifikativa. Poängen om kronans stora och långvariga undervärdering särskilt under 20- och 30-talen är ju delvis nya rön, som jag i hög grad använder mig av. Uttrycket "halsbrytande kalkyl" använder jag endast om min hypotes att Sverige *borde* ha haft ett stort (potentiellt) bytesbalansunderskott efter 1932, eftersom vår reala BNP-ökningstakt var 4 procent högre än omvärldens. Det faktiska förhållandet att det ändå blev ett stort överskott tar jag som en bekräftelse på beräkningsresul-

tatet, den kraftiga och bestående undervärderingen av kronan (uppskattad till 15 procent).

Min (brist på) förståelse av kvantitetsteorin

Därtill lägger Jonung en förrädisk not (nr 4), som säger att jag också dömer ut den teoretiska grunden för Forslunds kalkyler över reala växelkurser, dvs av relativ utveckling av växelkurser och priser (löner). Anledningen är (enligt Jonung) att jag skulle förkasta den moderna kvantitetsteorin; det framgår av texten att det egentligen är värre än så, jag förstår den inte. Såvitt jag begriper ligger en huvudorsak till Jonungs negativa bedömning av min bok just i vår konfrontation om värdet av monetaristisk tolkning (i jämförelse med keynesiansk) — en skillnad i uppfattning som Jonung dock överdramatiserar. Det är givetvis omöjligt att här gå djupare in på detta stora och vanskliga område. Jag begränsar mig till ett par "korta" synpunkter.

Det är konstigt att, som Jonung gör, hävda att problematiken kring växelkurs-øjämvtikt endast kan förstås på grundval av korrekt monetaristisk teori. Påståendet kan endast förstås i den triviala meningen att differerande prisutveckling mellan olika länder på längre sikt förutsätter motsvarande relativa utveckling av penningmängden (i rimlig betydelse), vilket jag bejakar, men detta behöver emellertid inte betyda att man måste ge *Men* "monokausal" ställning i förloppet.

Jonung hävdar att jag utgår från en karikatyr av kvantitetsteorin därför att jag koncentrerar uppmärksamheten på kortsiktiga effekter av *M*-förändringar och inte heller uppmärksammar hur förändringen i *M* kommer till stånd. Detta är falska beskyllningar. Just som Jonung framhåller i andra sammanhang är bokens huvudsyfte att pröva stabiliseringspolitik och kortsiktiga konjunktursammanhang. Jag lägger i själva verket stor vikt vid penningpolitiken, både vad gäller ränte- och *M*-förändringar. "Money matters" även "in

the short run", eller hur? Och i motsats till vad Jonung påstår är jag i hög grad intresserad av hur förändringar i *M* kommer till stånd och diskuterar ingående på vad sätt och i vad mån dessa förändringar är endogent betingade vid en relativt passiv penningpolitik — av variationer i efterfrågan på pengar och av förändringar i valutareserven (se t ex sid 81—85, 108—110, 124—125). Men även passivt bestämda förändringar i *M* får effekter på konjunkturer och priser, ja, kan även som i början på 30-talet leda till nationella och internationella lividitetskriser. Jonung och jag är säkert eniga om att begreppet "passiv" är svårt och svävande. Definitionerna blir klara endast i en stringent teoretisk modell, frigjord från verkligheten. Likaså är vi ense om att en expansiv penningpolitik kunde ha hindrat den krisartade fördjupningen av den amerikanska depressionen från 1931. Men den kom ju inte till stånd.

Den inbyggda instabiliteten

Dessa problem hänger ihop med vad vi tror om marknadsekonomins stabilitetsegenskaper. Det är förvånade att Jonung säger sig inte ha funnit något klart svar på vad jag anser i denna fråga. Hela min framställning vilar ju på uppfattningen att den kapitalistiska ekonomin (nationellt och internationellt) har inneboende "gungningsegenskaper". Det är Wicksells analogi med gunghästen som går igen i min text; man kan knacka på den, dra den i svansen m m och den börjar gunga. Konjunkturanalysen under 20- och 30-talen gick just ut på att belysa marknadsekonomins inbyggda instabilitet. Problemen rörde sig främst kring instabiliteten i kapitalbildningen, förhållandet mellan sparande och investeringar ex ante och ex post. Med hjälp bl a av modeller för multiplikator- och acceleratorprocesser kunde bl a "vi i Stockholmsskolan" demonstrera inbyggda gungningsegenskaper, de kumulativa processerna uppåt och nedåt. Till bilden hörde också företagets "rationella felförväntningar" under en boom med inflation

och höga vinster, då över- och felinvesteringar blir frekventa ("svincykler"). Det förhållandet att vi (i Stockholmsskolan) också försökte förklara variabiliteten i multiplikator- och acceleratorkoefficienter ansågs vara realistiskt och ett framsteg i förhållande till "General Theory".

Det är problem av denna art jag behandlar i min exposé av internationella konjunkturerfarenheter under 20- och 30-talen och (se sid 75—90) min slutsats — liksom Keynes och Stockholmsskolan — är att det behövdes en aktiv stabiliseringspolitik för att dämpa konjunktursvängningarna. Men jag är ense med Jonung om att faktiska förlopp aldrig är isolerade från den ekonomiska politik som bedrivits eller från en existerande valutaekonomisk regim. Och vi är som sagt också ense om att en annan penningpolitik än den i USA förda kunde ha mildrat depressionen.

I motsats till Jonung anser jag sålunda att marknadsekonomi har inneboende svängningsegenskaper — teoretiskt och empiriskt klart verifierade. Självklart spelar de exogena störningarna — i form av världskrig, oljeprischocker, stora ekonomisk-politiska missgrepp — stor och avgörande roll för utlösning och intensifiering av krisartade förlopp i produktion och priser. Men jag vänder mig emot Jonungs lätt-sinniga bevis för att keynesiansk stabiliseringspolitik inte skulle ha spelat någon roll för den ernådda stabiliteten i efterkrigstidens snabba expansion — fram till början av 70-talet. Jämförelsen med tiden före första världskriget hålltar. Utan större exogena störningar (efter 1871) uppstod det ju relativt djupa "Juglar-depressioner", framför allt genom starka svängningar i kapitalbildningen. (Dessa var ju fö utgångspunkter för Spiethoffs och Cassels konjunkturteorier.) Dessa djupare depressioner slapp Sverige och industrivärlden i övrigt under en 25-årsperiod efter kriget — kanske en av orsakerna till att expansionstrenden blev så stark. Det finns klara bevis — anförda i boken (s 145 ff) — för att keynesiansk expansionspolitik i Sverige höjde recessionsbottnarna;

bravaden i konjunkturstabiliseringen 1957—62 är väl omtalad.

Min keynesianism

Men jag är inte en så ensidig keynesian som Jonung utmålar mig. För det första måste också enligt min mening finanspolitiken koordineras med penningpolitiken; utveckling av penningmängd och ränta måste stämma med budgetpolitiken, detta framgår på många ställen i min text. För det andra understryker jag politikens misslyckanden i att behärska högkonjunkturerna. Det var klara felsatsningar 1969 och 1973—74 — med förstärkta inflationstendenser som resultat. För det tredje diskuterar jag ingående inflationsriskerna vid en ackommoderande politik av "fine tuning". Och slutligen försöker jag i sista kapitlet analysera orsakerna till den keynesianska överbrygningspolitikens perfekta misslyckande (1974—77). Det är ju inget som helst originellt i att jag finner orsakerna i orimligt uppdrivna reallöner och felsatta växelkurser, alltså i grundläggande marknadsojämvikter som inte fanns 1932 och inte kunde botas genom expansiv keynesiansk politik.

Jag instämmer sålunda med Jonung i att 70-talet blev en "kris för keynesianismen". Men till skillnad från Jonung uppfattar jag början av 80-talet som en kris också för monetarismen. Teorikriser av detta slag må vara bra för besinning bland ekonomer och för skapande av synteser. Jonung har emellertid försummat att ange själva grunden för en keynesiansk inställning, nämligen att det är orimligt att lösa nationella och internationella ojämviktsproblem i och genom långvariga tillstånd av stagnation, hög arbetslöshet och underutnytt-

jande av resurser. Det erfordras ett minimum av ekonomisk tillväxt för att lösa de stora strukturproblemen. Detta är ju ett keynesianskt budskap även på global nivå. Men därav följer inte utan vidare en rekommendation av expansionspolitiken i enskilda länder som Sverige. Om Jonung hade tagit upp alla de restriktioner i vägen för en expansiv politik som jag prövar i sista kapitlet hade hans artikel fått lite bättre balans. Den dominerande restriktionen det gäller, den orimligt stora offentliga sektorn med tillhörande incitamentdödande skattetryck och stora strukturella budgetunderskott, bör inte ses som en nödvändig konsekvens av keynesianska attityder. Men däremot är det sant att "vi keynesianer" alltför sent insåg faran av den offentliga sektorns tillväxt. Det gjorde däremot Eli Heckscher (1934) och Erik Dahmén (åtminstone från början av 60-talet) och de var från början också starka kritiker av Stockholmskolans makroekonomiska problemställningar. Jonung kunde därför ha tillfogat ett femte problemområde, behovet av en underbyggande mikroekonomisk analys. Den finns markerad i min bok på olika ställen men är inte i tillfredsställande skick.

Min kritik av Jonungs diskussion inom angivna problemområden gäller i huvudsak endast hans referenser till min bok. I övrigt är hans synsätt på metodfrågor, marknadsekonominns stabilitetsegenskaper, på keynesianism och monetarism av stort intresse i och för sig. Dessa synsätt delas nog av flertalet yngre ekonomer (under 60 år). Min lilla bok har fått den goda effekten, att locka en odogmatisk monetarist att i koncentrerad form redovisa bitar av en ekonomisk livsåskådning — för vidare debatt.